

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่มีต่อการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ประกอบการเรียนวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ นั้น ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ความหมายของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้
- 1.2 ประเภทของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้
- 1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้
- 1.4 ลักษณะการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้เพื่อประกอบการเรียนการสอน
- 1.5 แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ประกอบการเรียนวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้

คำว่า แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ใช้ศึกษาเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือ ความชำนาญ ซึ่งสถานที่ ที่ใช้ศึกษามักอยู่ในท้องถิ่น หรือ ในชุมชนของผู้เรียน ดังนั้นแหล่งวิทยาการ การเรียนรู้ อาจหมายรวมถึงแหล่งวิทยาการท้องถิ่น และแหล่งวิทยาการชุมชน ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2543 , หน้า 3) ได้อธิบายถึงความหมายแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง ถิ่นที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ หรือ ศูนย์รวมความรู้ ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์ทุกคนได้สัมผัส ก็คือ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ได้แก่ ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ดวงอาทิตย์ นก ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ มีหลายชื่อที่ใช้เรียก แสงจันทร์ อินทนนท์ (2535, หน้า 23) กล่าวว่า แหล่งความรู้ โดยทั่วไปมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น บางแห่งใช้คำว่า แหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งวิทยาการชุมชน แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ความรู้แหล่งวิทยาการชุมชน เป็นต้น เช่นเดียวกัน นฤมล ตันธสุเรศชัย (2533, หน้า 5) ได้อธิบายถึงแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ในชุมชนดังนี้ ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า แหล่ง หมายถึง ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด และคำว่าวิทยา หมายถึง ความรู้ โดยคำว่า วิทยา มักใช้ประกอบคำอื่น เช่นวิทยาการ ดังนั้นคำว่าวิทยาการ น่าจะหมายถึงถิ่นที่อยู่ บริเวณ

ศูนย์รวม หรือบ่อเกิดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน แหล่งวิทยาการมีความหมายกว้างขวาง จึงอาจกล่าวได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวคนในชุมชน ถ้าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ได้สิ่งนั้นก็เป็แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ของชุมชนได้เช่นกัน

แหล่งความรู้ในชุมชนยังมีความหมายครอบคลุมถึงแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น ซึ่ง บรรจง วรรณสุริยะ (2535, หน้า ค) ได้กล่าวว่า แหล่งวิทยาการท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ภายนอกโรงเรียน ในท้องถิ่น หรือชุมชน ซึ่งอาจแยกออกเป็นสภาพธรรมชาติ แหล่งวิทยาการที่เป็นบุคคล หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ที่สามารถให้คุณค่าต่อการศึกษา และ โรงเรียนสามารถนำมาใช้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา โดยเฉพาะถ้าครูผู้สอนต้องการใช้สื่อ และสร้างสมประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียน ก็สมควรอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้แหล่งความรู้ในท้องถิ่นของตน เพราะในท้องถิ่นหรือในชุมชน มีสื่อการสอนทั้งที่เป็นตัวบุคคล และวัสดุอุปกรณ์มากมาย ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาคงที่ ชลทิศย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิชนี ศัลตระกูล (2533, หน้า 213) กล่าวว่า การเรียนในท้องถิ่นหรือในชุมชน เป็นได้ทั้งบุคคล และวัตถุ หรือ สถานที่ ที่สามารถให้ความรู้ ความคิด และทักษะฝีมือแก่เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ทั้งผู้ที่อยู่ใน และอยู่นอกโรงเรียน แหล่งวิทยาการท้องถิ่น เป็นแหล่งที่ใช้ฝึกทักษะวิชาชีพที่อาศัยระบบการศึกษาแบบพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น และตามธรรมชาติ เพื่อบ่มบ่มให้บริการกับผู้อาศัยอยู่ในชนบท และในท้องถิ่นที่ประชาชนอาศัยอยู่ โดยทั่วไปแล้วแหล่งวิทยาการท้องถิ่นจะมีหรือพบเห็นได้ในตำบลของหมู่บ้าน ในเขตชนบท เช่นที่เป็นบุคคล ได้แก่ พระ ครู ผู้นำ ผู้ชำนาญท้องถิ่น ช่างศิลป์ ต่าง ๆ ส่วนที่เป็นแหล่งหรือสถานประกอบการ ได้แก่ แหล่งความรู้ของหมู่บ้าน วัด หรือสำนักสงฆ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สวนพฤกษศาสตร์ โรงงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น และชุมชนสามารถรวมความหมายว่า ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสิ่งมีชีวิต และ ไม่มีชีวิตในชุมชน ที่อยู่นอกโรงเรียน ซึ่ง พรพจน์ ประเสริฐจิตพิงษ์ (2533, หน้า 7) ได้แยกออกไว้เป็น 3 ประเภท คือ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน สภาพธรรมชาติ และแหล่งวิทยาการ ที่เป็นตัวบุคคล ที่สามารถให้คุณค่าต่อการศึกษา และไม่เกินความสามารถที่ทางโรงเรียนจะนำมาใช้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา

ดังนั้น เพื่อให้เกิดผลดีต่อ การเรียนการสอน ครูควร ใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ซึ่งสามารถศึกษาได้ตามความต้องการ ดังที่ ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 14) ได้กล่าวว่า บุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรม และสถานการณ์ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ครูสามารถนำมาใช้สนับสนุนส่งเสริม หรือ ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้

จากความหมายของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่แวดล้อม รอบ ๆ ตัวไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลดี ต่อการเรียน การสอน ให้ผู้เรียน ได้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และมีทักษะในการพัฒนาชีวิตต่อไป

ประเภทของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้

แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และสามารถนำมาสนับสนุนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ และก่อประ โยชน์ต่อการศึกษา นั้น นักการศึกษาได้จำแนกไว้หลายประเภทดังนี้ รัชนิกร ทองสุคติ (2543, หน้า 14-17) ได้จำแนกประเภทแหล่งวิทยาการชุมชน ได้ทั้งหมด 6 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคล ที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถ ถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะความสามารถ ในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างฝีมือ ช่างทอง ช่างไม้ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ อาทิ ศิลปิน ทุกแขนง นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือมีอาวุโสที่มีประสบการณ์มาก เป็นต้น
2. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และ ให้ประโยชน์ต่อ มนุษย์ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่า ไม้ สัตว์ พืช และแร่ธาตุ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ล้วนแต่ เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ ท้องถิ่นใดมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ท้องถิ่น นั้นจะเป็นดินแดนแห่งความมั่นคง แหล่งวิทยาการประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่ง ชาติวนอุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ และศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่ง วิทยาการเฉพาะตัว ตามเขตภูมิศาสตร์ และภูมิอากาศมีคุณค่าในการศึกษาค้นคว้า ทั้งทางด้าน วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และ อารยธรรม
3. ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคาร สิ่งก่อสร้าง และวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่ ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการเช่น โรงทำน้ำประปา ที่ว่า การอำเภอ โรงพยาบาล และสิ่งต่าง ๆ
4. ทรัพยากรประเภทสื่อ หมายถึง บุคคลหรือสิ่งๆที่ติดต่อให้ถึงกัน หรือชักนำให้ รู้จักกันทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยการส่งผ่านทาง ประสาทสัมผัสทั้ง 5 แหล่งวิทยาการประเภทสื่อที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษยชาติสามารถ ดำเนิน ไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง ที่สำคัญที่สุด คือ สามารถกระจายความรู้ไปสู่ทุกๆ

พื้นโลกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทรัพยากรประเภทสื่อสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

5. ทรัพยากรประเภทเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และ นวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น สิ่งที่มีมนุษย์ทำการปรับปรุง อาทิ โรงงานที่ทันสมัย ระบบการสื่อสาร คมนาคม ศูนย์คอมพิวเตอร์ เครื่องมือหรือระบบใหม่ ที่นำเข้ามาใช้ในท้องถิ่น นั้น ๆ ซึ่งช่วยให้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ทั้งด้านความคิดและสิ่งประดิษฐ์คิดค้น

6. ทรัพยากรประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ การปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ ตลอดจนความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหา และปรับปรุง พัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ ที่เป็นรูปธรรม อาทิ การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และการรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ นั้น ครูจะต้องมีบทบาทสำคัญในการติดต่อ และประสานงาน แต่ในขณะเดียวกัน การศึกษา ในยุคปฏิรูปการศึกษา บุคคลอื่นที่อยู่ในชุมชนก็สามารถ มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน เช่นกัน ดังที่ ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 18) กล่าวว่า พ่อ แม่ ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้มีความรู้ ความชำนาญ ผู้นำศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ต่างก็เป็นแหล่งวิทยาการประเภทบุคคลที่สนับสนุนการเรียนการสอนได้ เช่นเดียวกับ นฤมล ดันทรเศรษฐ (2533, หน้า 8) กล่าวว่า พระ แพทย์ ผู้นำชุมชน พัฒนาการ สามารถเป็นแหล่งวิทยาการท้องถิ่น ประเภทบุคคล ได้เช่นกัน สอดคล้องกับลัดดา สุขปรีดี (2523, หน้า 8) ได้กล่าวถึงบุคคลในด้านต่าง ๆ โรงเรียนสามารถเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน ได้ เช่น ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภิภุสงฆ์ และบุรุษไปรษณีย์ เป็นต้น

การเรียนการสอนในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องอยู่เฉพาะภายในห้องเรียน และ โรงเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถเกิดได้ทุกที่ โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามความสนใจของผู้เรียน จะช่วยเสริม และกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดี ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแหล่ง วิทยาการชุมชนต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนกระตือรือร้น และมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น แหล่ง วิทยาการการเรียนรู้ นั้นมีมากมาย ดังที่ลัดดา สุขปรีดี (2523, หน้า 18) และ ศิโรตม์ คำด้วง (2539, หน้า 13) กล่าวว่า แหล่งวิทยาการประเภทสถานที่ ทั้งที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น น้ำตก ป่า ลำคลอง และที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรม และ ศาสนสถาน ในขณะที่ อุทัย บุญประเสริฐ (2531, หน้า 150) ได้เสนอ

ประเภทของแหล่งความรู้ที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรต่าง ๆ เช่น วัด ตลาด ห้องสมุด ประชาชน สถานีอนามัย เทศบาล ศาล สมาคม และกลุ่มการเมือง

นอกจากนี้ แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ยังจำแนก เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ส่งเสริม ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่ง อุทัย บุญประเสริฐ (2531, หน้า 150) กล่าวว่า กิจกรรมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ การปฏิบัติงาน ของสถานที่ราชการ หรือหน่วยงานต่าง ๆ กิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ใน ท้องถิ่น ซึ่ง โรงเรียนอาจนำนักเรียนไปศึกษา หรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น จัดเป็น ทรัพยากรในรูปกิจกรรมของท้องถิ่น และ ลัดดา สุขปริดี (2523, หน้า 81) ได้ให้แนวคิด ว่า งานด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณคดี ประเพณีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นเมือง จัดเป็น กิจกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

จากแนวคิดการจัดประเภทของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ของนักการศึกษา ดังกล่าวจะเห็น ได้ว่า แหล่งวิทยาการการเรียนรู้มีมากมายหลายประเภท ครูจึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความ ต้องการและสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้ประโยชน์สูงสุดในการศึกษา โดยเฉพาะ ผู้เรียนจะได้เห็นคุณค่าของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนของคน และช่วยกัน ดูแล รักษา ให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

ความสำคัญและประโยชน์ของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้

ความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และจะต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าเรียนให้กับผู้เรียน นอกเหนือไป จากการเรียนรู้ในห้องเรียน แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนจึงเป็นทางออกที่มีความสำคัญ และมี ประโยชน์ต่อการนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ นฤมล ดันทรเศรษฐ์ (2533, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนว่า แหล่งต่าง ๆ ที่มีความหมายเข้าข่ายเป็นแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน มีบทบาทรับผิดชอบเสมือนเป็นสถาบัน การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการที่คนในหมู่บ้านจะเข้าไปใช้ ไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อหาความรู้เพิ่มเติม ได้ ตามอัธยาศัย ซึ่งมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชน จะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วย ตนเอง ตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศและวัย

2. เป็นแหล่ง ที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษา ในระบบโรงเรียน เป็นแหล่งที่ ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่นการเข้าไปศึกษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศาสนสถาน

3. เป็นแหล่งศึกษาพันธุ์ไม้ หรือการศึกษาพันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยในป่า เป็นต้น

4. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิบัติสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนม หรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

5. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิบัติสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้น และยังมีของจริงให้เห็น เช่น การศึกษาถึงประดิษฐ์กรรมใหม่ โดยดูจากวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ นิทรรศการ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

การนำแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ไปช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียน ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะช่วยให้ชุมชนเป็นจุดศูนย์รวมของทุก ๆ คน ดังที่ อุทัย บุญประเสริฐ (2531, หน้า 150) ได้สรุปความสำคัญและประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้โรงเรียนใกล้ชิดกับท้องถิ่น หรือชุมชนยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้โรงเรียนได้รับทรัพยากรเพิ่มเติมจากชุมชน
3. ทำให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา
4. ทำให้ประชาชนให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
5. ทำให้โรงเรียนได้มีโอกาสใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคคลในท้องถิ่นเข้าช่วยในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
6. ช่วยเสริมประสบการณ์เรียนรู้ของนักเรียน ให้ได้รับประสบการณ์ตรง
7. ช่วยให้เข้าใจบทเรียนง่ายและชัดเจนขึ้น
8. ช่วยให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่น
9. ช่วยให้เด็กเข้าใจและรู้จักสภาพที่แท้จริงของท้องถิ่น
10. สนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้ความสามารถและสติปัญญาของตนทำ

ประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น

11. นักเรียนได้เปลี่ยนบรรยากาศจึงทำให้การเรียนสนุกสนานสนใจ นักเรียนจึงมีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากนั้น สุขสวัสดิ์ ภาษิต (2528, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของแหล่งความรู้ในชุมชน ที่เสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้นและมีประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการศึกษา

2. ช่วยให้เด็กเรียนได้ผลดี เรียนรู้ได้ง่าย และฝังแน่นในความทรงจำ เพราะสอดคล้องกับหลักการที่ว่า เด็กจะเรียนได้ดีถ้าได้เรียนจากของจริง

3. ช่วยให้หลักสูตรมีความหมาย น่าสนใจ และมีผลในทางปฏิบัติ

4. ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ ก่อให้เกิดความเข้าใจและความซาบซึ้งในคุณค่าของชุมชน และชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กสามารถนำความรู้จากโรงเรียนมาใช้กับชุมชนในชีวิตจริงที่คนอาศัยอยู่

5. ช่วยปลูกฝังความปรารถนาจะปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น

การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนแล้วยังส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ครูผู้สอนด้วย เพราะช่วยประหยัดเวลาในการสอนและช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครู ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เช่น การขาดแคลนแหล่งความรู้ และอุปกรณ์การสอน (สุขสวัสดิ์ ภาษิต, 2528 หน้า 17)

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนนั้น นอกจากความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับแล้ว ยังมีผลดีให้เกิดแก่ชุมชนอีกด้วย เช่น เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำงาน และ ร่วมกันแก้ปัญหา อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตมนุษย์ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ให้มีสัมพันธภาพที่ดี และก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ลักษณะการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้เพื่อประกอบการเรียน การสอน

การส่งเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้นในการศึกษาย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจและความซาบซึ้งในคุณค่า การที่ครูใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมของตน และช่วยให้ชุมชน กลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศ และวัย

การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสามารถทำได้หลายลักษณะ อุทัย บุญประเสริฐ (2531, หน้า 154) ได้เสนอถึงกิจกรรมการใช้แหล่งทรัพยากรจากท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมที่จัดในโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือกับสมาคม ชมรมครูผู้ปกครอง ชมรมนักเรียนเก่า เช่น การจัดป่าปลูก การเชิญผู้เชี่ยวชาญมาสาธิต การยืมวัสดุอุปกรณ์จากท้องถิ่น เพื่อประกอบในกระบวนการเรียนการสอน การเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นเพื่อสร้างสื่อ เป็นต้น

2. กิจกรรมที่จัดนอกโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่อาจจัดได้มีหลายประการ เช่น การสำรวจและศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ การใช้สถานที่ต่าง ๆ ในท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมประสบการณ์ และทักษะ เป็นต้น

3. การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เน้นเฉพาะส่วน ซึ่งเป็นกิจกรรมของ ชุมชนโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมของส่วนรวมโดยทั่วไป ซึ่งสถานที่จัดอาจจะเป็นภายในบริเวณ โรงเรียน หรือนอกบริเวณ โรงเรียนก็ได้

กิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา ครูผู้สอนสามารถ กำหนดกิจกรรมพร้อม ๆ กับผู้เรียนได้โดยวางแผนทางในการคิด การทำ เพื่อการศึกษา ให้สอดคล้องและตรงตามเป้าหมายการเรียนรู้ได้ ดังที่ มนัส รัตนดิถ ก ณ ฎเกีต (2531, หน้า 249) ได้เสนอแนวทางการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนไว้ว่า

1. ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สอบถามจากผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น จากการศึกษาจากสื่อ ต่าง ๆ เป็นต้น

2. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการสังเกต และคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และได้เปลี่ยนบรรยากาศด้วย

จากลักษณะการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าสามารถใช้แหล่งการเรียนรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ ออกจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน และดึงชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งการใช้ทั้ง 2 ลักษณะสามารถประยุกต์ได้ความเหมาะสม และสภาพความเป็นจริงของการเรียนการสอน กิจกรรมต่าง ๆ สามารถประยุกต์ปรับให้ยืดหยุ่นตามความต้องการ และความคล่องตัวในการจัดการได้

แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ประกอบการเรียนวิชาภาษาไทยเพื่ออาชีพ

จังหวัดลำปางมีประวัติและตำนาน ชื่อเมืองอันเก่าแก่หลายชื่อ หลายยุคแต่ละตำนานมีประวัติและความเป็นมา ดังที่ศูนย์ข้อมูลวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง(2543, หน้า 1) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

ตำนานชื่อเมืองกกกฏนคร ซึ่งแปลว่า เมืองไก่ กล่าวถึงชื่อเมืองดั้งเดิมของกกกฏนครปรากฏในตำนานวัดศรีล้อมว่า เมื่อครั้งพุทธกาลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ออกโปรดสัตว์ได้เสด็จมาถึงเมืองนี้ประทับอยู่ รุ่งถึงพระอินทร์ เกรงว่าชาวบ้านจะตื่น ไม่ทันบิณฑบาตพระพุทธองค์ จึงได้เนรมิตไก่ขาวขึ้นมาเพื่อจะได้ขันปลุกชาวบ้านให้ตื่นขึ้นมาบิณฑบาตพระพุทธเจ้า ลำปางจึงได้ชื่อเมืองตามตำนานว่า เมืองกกกฏนคร แปลว่า เมืองไก่ขาว

ตำนานชื่อเมืองลัมภกัปปะนคร เมืองลำปางหรือภาษาบาลีว่า “ลัมภกัปปะนคร” เป็นเมืองก่อนประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในเขตวัดพระธาตุลำปางหลวง มีคันคูล้อมรอบ มีพื้นที่บริเวณเมือง 220 ไร่ ตำนานได้กล่าวไว้ว่า เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อครั้งศรีสุระ และได้จาริกแสวงบุญ พร้อมพระอรหันต์ 3 องค์ มาถึงหมู่บ้านลัมภกาวัน หรือบ้านลำปางหลวง ประทับอยู่เหนือคอกนมอ่อนน้อย มีชายผู้หนึ่ง ชื่อลิว้ายกอน ผ่านมาเห็นพระพุทธรองค์เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา นำเอาน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ไผ่ 4 ลูก มะพร้าวและมะตูม อย่างละ 4 ลูก หาบคอนด้วยไม้ชะจาว มาถ่อมถวาย พระพุทธรองค์นั้นน้ำผึ้งและพยากรณ์ว่า กาลเบื้องหน้าจะมีผู้มาสร้างเมืองลำปาง (ลัมภกัปปะนคร) ขึ้น ณ ที่นี้ เมืองลัมภกัปปะนคร ปัจจุบันคือบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ตำนานชื่อเมืองละคอน หรือเมืองนคร คือ เมืองในรูปหอยสังข์หรือภาษาบาลีว่า เมืองเขลางค์ เป็นเมืองใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของคนมากมายคู่กับเมืองละพูน หรือภาษาบาลีว่า เมืองหริภุญชัย มีปรากฏ อยู่ในตำนานพื้นเมือง และอยู่ในตำนานจามเทวีวงศ์ เขลางค์คู่กับหริภุญชัย มีประวัติว่าราว พ.ศ. 1223 สุพรหมฤๅษีสร้างเมืองขึ้นให้แก่เจ้านันทยศ โอรสแฝดกับเจ้ามหันตยศของพระนางจามเทวี สร้างเพื่อให้เป็นนครหลวงคู่กับเมืองหริภุญชัย เจ้านันทยศยังได้สร้างเมืองใกล้เคียง ๆ กับเขลางค์นครเพื่อเป็นเมืองประทับของพระนางจามเทวีเมื่อคราวเสด็จมาเยี่ยม คือนครอาลัมภางค์ หลังจากนั้นสองเมืองนี้ก็รวมกันเป็นเขลางค์นครอาลัมภางค์ ปัจจุบันคือบริเวณวัดพระแก้วคอนไคว และเคยเป็นเมืองที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาธรรมราชาธิราช (พระแก้วมรกต)

ลำปางในสมัยโยนกเชียงแสนราว พ.ศ. 1208 – 1800 ตกอยู่ในอำนาจของอาณาจักรหริภุญชัย ครั้นถึงสมัยสุโขทัย เมื่อพระเจ้ามังรายชนะลำพูน และได้สร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว จึงได้ยกทัพเอานครเขลางค์ขึ้นอยู่ในอำนาจ ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลำปางอยู่ในการปกครองของพม่าบ้าง ในอำนาจของล้านช้างบ้าง และอยู่ในการปกครองของเชียงใหม่บ้าง

ในระหว่าง พ.ศ. 2272 – 2290 เชียงใหม่ให้ทัพมาหายศเมืองลำพูนยกทัพมายึดเมืองลำปาง หนานทิพย์ช้างปราบทัพทัพมาหายศเมืองลำพูนลงได้ ชาวเมืองจึงได้สถาปนาให้เป็นเจ้าทิพย์จักรหลวง หรือเจ้าพระยาสุลวฤาไชย ใน พ.ศ. 2275 และได้เป็นตระกูลเชื้อเจ็ดตน ครองเมืองเหนือตอนบน มีโอรส และธิดารวม 6 องค์ และในจำนวน 6 องค์นี้มีเจ้าฟ้าไชยแก้ว ซึ่งต่อมาเจ้าฟ้าไชยแก้วก็มีโอรสธิดาอีก 10 องค์ และในจำนวน 10 องค์ นี้มีโอรสอยู่ 7 องค์ ที่เป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง ณ ลำพูน ณ เชียงใหม่ สกุลเชื้อเจ็ดตนแห่งเชียงราย และเชียงแสน มีเจ้ากาวิละ เจ้าคำโสม เจ้าน้อยธรรมลังกา เจ้าดวงทิพย์ เจ้าหมูล้า เจ้าคำฝั้น และเจ้าบุญมา

ใน พ.ศ. 2330 ซึ่งอยู่ในสมัยของเจ้ากาวิละ และเจ้าคำโสม ครองนครเขลางค์ พม่าได้เข้ามา รุกราน และสาเหตุของสงครามนี้เองที่มีการย้ายเมืองเขลางค์เก่าฝั่งตะวันตกมายังนครลำปางฝั่งเมือง ใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด (เก่า) ได้สร้างวิหารหลวงกลางเวียง ก่อองค์เจดีย์ พระพุทธรูป องค์ใหญ่ สร้างพระอุโบสถในวัดหลวงคือ วัดบุญวาทย์วิหารปัจจุบัน และยังสร้าง วิหารหมื่นภาค วิหารวัดน้ำล้อม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนอิสริยยศพระน้อยญาณรังษี ผู้ครองเมืองลำปางขณะนั้น ขึ้นเป็นเจ้าวรญาณรังษี และได้มีเจ้า ผู้ครองนครสืบสายต่อ ๆ มา จนถึงพลโทบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้ถึงแก่พิราลัย ในปี พ.ศ. 2465 แล้ว มิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเจ้าผู้ครองนครลำปางอีก ลำปางเคยได้รับการประกาศตั้ง เป็นจังหวัดขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพสมัยหนึ่ง ต่อมาเมื่อประกาศยกเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักรแล้ว ลำปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนมาถึงปัจจุบัน

จังหวัดลำปางในปัจจุบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ , 2544) ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ห่างจากกรุงเทพฯ ตามระยะทางรถไฟ 654 กิโลเมตร และตาม ระยะทางหลวงแผ่นดิน (พหลโยธิน) ประมาณ 602 กิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และจังหวัดสุโขทัย ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตาก ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดลำพูน เนื้อที่ มีพื้นที่ทั้งสิ้น ประมาณ 12,518 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 7,723,750 ไร่ เป็นเมืองขนาดใหญ่ปานกลาง มีลักษณะภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขา ที่ราบสูง และที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง บริเวณตอนบนของจังหวัด เป็นแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง โดยมีภูเขาล้อมรอบพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดลำปางแบ่งได้เป็น 13 อำเภอ คือ อำเภอเมืองลำปาง เถิน แม่พริก งาว เกาะคา วังเหนือ แม่ทะ แม่เมาะ แจ้ห่ม สบปราบ เสริมงาม ห้างฉัตร และเมืองปาน อาชีพหลักของประชาชน คือการเกษตรกรรม จึงมีพืชเศรษฐกิจ คือ อ้อย สับปะรด ถั่วเหลือง กระเทียม และครั่ง นอกจากนี้ จังหวัดลำปางยังมีความอุดมสมบูรณ์ ใน ด้านแร่ธาตุ เช่น ถ่านหินลิกไนต์ ดินขาว ยิบซั่ม ฯลฯ จากความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุดังกล่าว จึง ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ อาชีพของประชากร และการดำรงชีวิต มีผลทำให้ ชีวิตของประชากรในจังหวัดลำปางเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากชีวิตความเป็นอยู่แบบเกษตรกรรม เข้าสู่ ระบบอุตสาหกรรม โดยเฉพาะจังหวัดลำปางได้ชื่อว่ามีแหล่งดินขาวที่มีคุณภาพดี เหมาะสมที่จะ เป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ทำให้มีการส่งเสริมการตั้งโรงงานอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดลำปางดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศขึ้นด้วย

จังหวัดลำปางมีความสวยงามทั้งทางธรรมชาติ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียม และประเพณี ที่ส่งผลให้จังหวัดลำปาง มีแหล่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ เดินทางมาท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเอื้ออำนวยต่อการนำมาใช้เป็น แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ แก่เยาวชนจังหวัดลำปาง เพื่อประกอบการเรียน การสอนวิชาภาษาไทย เพื่ออาชีพ ซึ่งแบ่งแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ เป็น 6 ประเภทดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ประเภทบุคคล

ลำปาง ได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีชื่อเรียกขานหลายชื่อ ปรากฏในหลักฐานตามตำนานโบราณต่าง ๆ มีบุคคลหลายคนที่มีส่วนสร้างเมืองลำปาง ตลอดจนการปกครองดูแลลำปางให้พ้นจากภัยพิบัติของศัตรู นอกจากนี้ลำปางยังมีบุคคลที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ จนได้รับการยอมรับว่า มีความรู้ ความชำนาญ ที่ก่อให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาของชุมชน ทั้งนี้ จากการสำรวจ แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนประเภทบุคคล สามารถจำแนกได้ เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ หมายถึงบุคคลที่มีผลงานดีเด่นในอดีต มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลผู้ทรงคุณค่า สร้างคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง และประเทศชาติ สมควร ที่เยาวชนรุ่นหลังต้องจดจำ และรู้จัก ตัวอย่าง เช่น

- หมื่นดั่งนคร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ครองเมืองลำปาง และ เมืองเซียงในสมัยพระเจ้าติโลกราช ด้วยความเข้มแข็งในการศึก มีคนยำเกรงมาก จึงถูกขู่ว่าคิดกบฏต่อพระเจ้าติโลกราช ในที่สุดถูกโทษประหาร โดยยอมพลีชีพ เพื่อรักษาความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดี นับเป็นวีรกรรมที่ชาวล้านนาทั้งมวลต้องระลึกถึงและจดจำไว้

- หนานทิพย์ช้าง คือผู้นำกำลังคน ไปต่อสู้กับท้าวมหายศ ชาวพม่าที่ยกกองทัพมายังเมืองลำปาง จนได้รับชัยชนะ และได้ครอบครองเมืองลำปางนาน 27ปี มีโอรส ธิดารวม 6 องค์ โดยเฉพาะเจ้าชายแก้ว (ไชยแก้ว) โอรสองค์ที่ 2 ได้เป็นบิดาของเจ้าเจ็ดคน ผู้สืบเชื้อสายครองเมืองนครเชียงใหม่ นครลำปาง และนครลำพูน ในกาลต่อมา

- เจ้าศรีอ โนชา สุรสีห์พิษณุราชิราช เป็นธิดาองค์ที่ 5 ของเจ้าฟ้าสิงหาราชธานีไชยแก้ว เป็นชายาของสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท แม่ทัพมณฑลฝ่ายเหนือ และผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก เจ้าศรีอ โนชา เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างฐานพระราชอำนาจให้แก่พระบรมราชวงศ์จักรี ได้รับการยกย่องไว้ในประวัติศาสตร์ ในตำแหน่งมหานารีรัตน์ ภาคเหนือของสยาม

- พญาพรหมโวหาร รัตนกวีของภาคเหนือ บิดาเป็นขุนนางผู้ใหญ่ในราชตระกูลเจ้าเจ็ดคน ชื่อเจ้าแสนเมืองมา พญาพรหมโวหารเป็นกวีเฉลียวฉลาด มีความรู้ด้าน

โศภศาสตร์ โหราศาสตร์ และคชศาสตร์ มีปฏิภาณเฉียบแหลม ถนัดในด้านกวีทางภาคเหนือ เรียกว่า กะโลง (โคลง) และคำว เป็นอย่างดี ได้แต่งผลงานไว้ทั้งหมด 24 เรื่อง ผลงานบางส่วนได้รับการ แปลเป็นภาษาอังกฤษ ปัจจุบันวรรณกรรมของท่านใช้ศึกษาในระดับปริญญาตรี และ ปริญญาโท ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

- พลตรีมหาอำมาตย์โท เจ้าบุญวาทย์มานิต เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้ บำเพ็ญกรณียกิจอันเป็นประ โยชน์ต่อนครลำปาง และเป็นคุณค่าต่อประเทศชาติ เป็นอเนกประการ เช่น ด้านการทหาร และการป้องกันประเทศ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านการคมนาคม ด้าน สาธารณสุข และด้านอุตสาหกรรม ซึ่งได้จัดตั้งโรงงานทอผ้า และ โรงงานฟอกหนัง และถือว่าเป็น โรงฟอกหนังแห่งแรกของประเทศไทย นับว่าท่านเป็นผู้มีความคิดก้าวหน้าเห็นการณ์ไกลด้าน อุตสาหกรรม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของนครลำปาง พลตรีมหาอำมาตย์โท เจ้าบุญวาทย์วังษ์มานิต เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ถึงแก่พิราลัย เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2465 รวมเวลาเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง 24 ปี พระชนมายุ 65 พรรษา

- จอมพลมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ได้รับการ แต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นแม่ทัพสำคัญคุมกำลังไปปราบผู้ร้าย เจี้ยวที่เมืองแพร่ มณฑลพายัพ จนได้รับชัยชนะ นับเป็นบุคคลที่ได้ประกอบคุณงามความดี ไว้แก่ ประเทศชาติ เป็นอย่างมาก กระทั่งกองทัพปกได้สดุดี ยกนามค่ายทหารลำปางว่าค่ายสุรศักดิ์มนตรี และได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นอนุสรณ์ในคุณความดี เพื่อเป็นตัวอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง

1.2 บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรม

- หลวงพ่อเกษม เขมโก เป็นพระเถระปฏิบัติ ที่เคารพ นับถือ ของพุทธ ศาสนิกชนทั่วไปทั้งใกล้และไกล ท่านปฏิบัติมั่นในศีล และธุดงค์วัตร คือการอยู่ในป่าช้า และ ถือสัน โดษในปัจจัยสี่ จึงนับว่าเป็นพระเถระผู้ทรงสมณคุณควรแก่การสักการะรูปหนึ่งของเมือง เหนือ แม้ท่านจะเป็นผู้พอใจในความวิเวก นิยมความหฤโศก สบสัจเป็นนิสัย แต่ก็เป็นผู้ที่ ประกอบด้วย เมตตาธรรม ยินดีในการสงเคราะห์ด้วยธรรมะ และวัตถุสิ่งของ ตามควรแก่ประสงค์ กล่าวได้ว่า หลวงพ่อเกษม เขมโก ได้บำเพ็ญตนเป็นคุณประ โยชน์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้ง ในทางวัตถุและจิตใจ

- ส. ธรรมยศ เกิดที่บ้านปางพระเนตร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัด ลำปาง เป็นบุตรบุญธรรมของเจ้าพ่อวงศ์ เจ้าแม่จันทร์เที่ยง คำฝั้นศิริ แม่ชื่อเกี้ยว ณ ลำปาง นับเป็น เจ้าสกุล ณ ลำปาง ลำดับชั้นที่ 4 ในแวดวงการศึกษาปรีชาญาณของเมืองไทย ส. ธรรมยศ ได้รับการ

ยกย่องว่า เป็นปราชญ์เมธี และในแวดวงนักประพันธ์ ส. ธรรมยศได้รับยกย่องว่า เป็นราชสีห์แห่งการเขียน เขาเป็นผู้พยายามที่จะนำวิชาปรัชญา มาไว้ในหลักสูตรการสอนของมหาวิทยาลัยเมืองไทย เมื่อสมัย 40 กว่าปีก่อน ส. ธรรมยศได้ชื่อว่าเป็นนักประพันธ์ เรื่องสั้นที่มีชื่อ และเป็นแบบฉบับของการเขียนเรื่องสั้นในเมืองไทย เรื่องสั้นที่มีชื่อเสียง คือ เอแลน บาลอง มารเกร็ด แห่งเมืองหงสลิม ค้อยตีหวัดหวาดฟ้า และรวมเรื่องสั้นในชุดเสาชิงช้า

- คุณหญิงวลัย ธิลาบุช เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นบุคคลสำคัญของลำปางที่ได้จัดทำ โครงการฟื้นฟูการแต่งกายพื้นเมือง แบบล้านนาไทย เป็นผู้สนับสนุนให้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ ประเพณีสะโตก (ขันโตก) และอนุรักษ์ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ และเป็นผู้ริเริ่มสร้างตลวงหลวง สร้างน้ำพระแก้วมรกต จังหวัดลำปาง

- นายศักดิ์ รัตนชัย เป็นผู้ดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดลำปาง และภาคเหนือมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งสมาคม เพื่อการรักษาสมบัติ วัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง มีผลงานที่รวบรวม โบราณวัตถุ ต่าง ๆ ไว้ในพิพิธภัณฑ์ ได้ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมเกี่ยวกับศิลาจารึก ศิลปวัตถุ ต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นหลัง ได้ศึกษา จนได้รับพระราชทานรางวัล นักวัฒนธรรมดีเด่นประเภทต่าง ๆ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นับตั้งแต่ปี 2517 – 2541 จนได้รับเกียรติคุณ ดังนี้ คือ นักอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทยดีเด่น (พ.ศ.2530) นักวัฒนธรรมดีเด่น สาขาสถาปัตยกรรม (พ.ศ. 2540) เสมาทองคำวัฒนธรรมดีเด่นทางศาสนา (พ.ศ. 2541) และ นักวัฒนธรรมดีเด่นสาขามนุษยศาสตร์ ตำนานประวัติศาสตร์ กลุ่มภาคเหนือ (พ.ศ. 2541)

2. แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และพัฒนาขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดสิ่งเหล่านี้ แต่มนุษย์สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิตได้ ทรัพยากรธรรมชาติที่พบเห็นโดยทั่วไป ได้แก่ แร่ธาตุ ป่าไม้ น้ำ และดิน ฯลฯ สำหรับ ทรัพยากรธรรมชาติ ของจังหวัดลำปาง ที่นำมาใช้เป็น แหล่งวิทยาการ การเรียนรู้ สามารถจำแนก ออกได้ 4 ประเภท คือ

2.1 แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ที่เป็นแร่ธาตุ

พื้นที่ของจังหวัดลำปาง มีลักษณะเป็นแอ่งขนาดใหญ่โดยชั้นหินเกิดขึ้นในยุคเทอร์เทียรี ซึ่งเป็นแหล่งที่สะสมตัวของตะกอนที่เกิดจากการผุพังทำลายของหินชนิดต่าง ๆ ตลอดจนอินทรีย์สารที่เป็นต้นกำเนิดของแร่ธาตุหลายชนิด ดังนั้นจังหวัดลำปางจึงมีทรัพยากรแร่ธาตุถึง

12 ชนิด ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญทางอุตสาหกรรมทั้งสิ้น เช่น แร่ลิกไนต์ แร่ดินขาว แกรนิต ซีไลต์ วุลแฟรม พลวง หินปูน หินอ่อน เป็นต้น แร่ธาตุต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง จะกระจายแหล่งผลิตดังนี้

- แร่ลิกไนต์ แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่ตำบลบ้านคง อำเภอแม่เมาะ
- ดินบุก มีแหล่งผลิตอยู่ที่อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเสริมงาม
- พลวง มีแหล่งผลิตอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำปาง อำเภอวังเหนือ
- ฟลูออไรท์ มีแหล่งผลิตที่อำเภอเถิน
- ดินขาวมีแหล่งผลิตใน อำเภอเมือง อำเภอแจ้ห่ม อำเภอสบปราบ
- ซีไรท์ มีแหล่งผลิตในอำเภอเสริมงาม อำเภอวังเหนือ
- วุลแฟรม มีแหล่งผลิตอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเสริมงาม
- แมงกานีส มีแหล่งผลิตในอำเภองาว
- หินอ่อน มีแหล่งผลิตที่อำเภอเถิน

2.2 แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่เป็นป่าไม้

จังหวัดลำปางมีป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 33 ป่า เนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 70.39 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งนับเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมากที่สุดจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือ (ข้อมูลของกรมป่าไม้ 2529) พื้นที่ของป่าสงวนได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติในจังหวัดลำปาง 5 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน อุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย วนอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติแม่ยม อุทยานแห่งชาติดอยหลวง

พืชพรรณไม้ในเขตอุทยาน และวนอุทยานส่วนใหญ่ประกอบด้วย ป่าดงดิบ ป่าสงวน ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ สัก กระจาเลย มะค่าโมง ยมหิน ยมหอม ตะแบก ตะเคียน เสนา ยางขาว สนสองใบ ประดู่ เต็ง รัง เหียง พลวง กัลยไม้ เป็นต้น โดยเฉพาะในเขตบ้านหัวเมืองหมู่ที่ 5 ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน ได้พบต้นสักขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ชาวบ้านเรียกกันว่า สักสามพี่น้อง นอกจากนี้ในเขตอุทยาน และวนอุทยานหลายแห่งยังพบถ้ำ และน้ำตกที่สวยงามอีกด้วย เช่น น้ำตกแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน น้ำตกวังแก้ว และน้ำตกวังทอง อำเภอวังเหนือ น้ำตกแม่ไพร อำเภอห้างฉัตร เป็นต้น

2.3 แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดลำปางมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ

แม่น้ำวัง เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด มีต้นกำเนิดจากท้องที่อำเภอวังเหนือ

ไหลผ่านลงมาทางใต้ ผ่านอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน และอำเภอแม่พริก แล้วไหลผ่านเข้าสู่จังหวัดตาก ระยะทางยาว 382 กิโลเมตร

แม่น้ำคูย ไหลจากอำเภอเมืองปาน ผ่านอำเภอห้างฉัตร แล้วไหลมาบรรจบ
แม่น้ำวัง ในเขตอำเภอเมืองลำปาง ระยะทางยาว 60 กิโลเมตร

แม่น้ำยาว ต้นกำเนิดจากตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร ไหลมาบรรจบกับ
แม่น้ำวัง อำเภอเกาะคา ระยะทางยาว 38 กิโลเมตร

แม่น้ำแม่จาง ต้นกำเนิดจากอำเภองาว ไหลผ่านอำเภอแม่ทะ มาบรรจบกับ
แม่น้ำวัง ที่อำเภอเกาะคา ระยะทางยาว 127 กิโลเมตร

แม่น้ำงาว มีต้นกำเนิดในเขตอำเภองาว ระยะทางยาว 90 กิโลเมตร

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่น้ำวัง-ก๊วลม จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินการก่อสร้างครั้งแรกในปี พ.ศ. 2478 และในปี พ.ศ. 2510 กรมชลประทานได้เปิดงานเขื่อน เก็บกักน้ำคอนกรีตเสริมเหล็กปิดกั้นลำน้ำแม่วังขึ้นที่ก๊วลม

โครงการชลประทานลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นโครงการชลประทาน ที่ดำเนินการนอกเขตโครงการชลประทานขนาดใหญ่ สำหรับจังหวัดลำปางก็คือ โครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาแม่วัง-ก๊วลม และดำเนินการช่วยเหลือโครงการขนาดกลาง ตามความเหมาะสม

2.4 แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่เป็นดิน

ดินขาว มีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลทุ่งฝาย ตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบุญนาควพัฒนา ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง ตำบลเมืองมาย ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม ตำบลแม่มอก อำเภอเถิน และ ตำบลบ้านหวด ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว ประโยชน์ของดินขาวนี้ ใช้เกี่ยวกับงานอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา เครื่องสุขภัณฑ์ ทำถ้วยชาม และกระเบื้องเคลือบต่าง ๆ

3. แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ประเภทศิลปหัตถกรรม และงานช่างท้องถิ่น

นครลำปางเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมามากกว่า 1,200 ปี ประกอบด้วยชีวิตประจำวันสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยแหล่งชุมชนภายนอก อย่างไรก็ตามหลังจากความเจริญสมัยใหม่ และระบบการค้าแบบเสรีนิยม ในยุคโลกาภิวัตน์ มีผลทำให้การผลิตต่าง ๆ ในชุมชนลดความสำคัญลงไป แต่ยังมีแหล่งผลิตสินค้าและงานช่างท้องถิ่นอีกหลายแห่งในเขตจังหวัดลำปางที่ยังคงอยู่โดยการปรับตัวเข้ากับภาวะเศรษฐกิจแบบใหม่ งานช่างท้องถิ่นเหล่านี้ บางแหล่งสามารถดำรงอยู่รอดได้ แต่บางแห่งประสบปัญหาในด้านการปรับตัว และอาจสูญสิ้นไปในไม่ช้า

แหล่งงานช่างท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

เครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดลำปาง

เครื่องปั้นดินเผา หรือ เซรามิก เป็น ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากดิน หิน ผ่านการเผา ทำให้เนื้อผลิตภัณฑ์มีความแข็งแรงทนถาวร เนื้อแกร่งสีขาว สีน้ำตาล สีเหลือง เช่น เครื่องลายคราม เครื่องถ้วยเบญจรงค์ เครื่องสังคโลก ที่สวยงาม มีราคาแพง เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 เกี่ยวกับการก่อสร้าง ประเภทที่ 2 เกี่ยวกับงานอุตสาหกรรม และประเภทที่ 3 เกี่ยวกับภาชนะเครื่องใช้ เครื่องตกแต่งและเครื่องประดับ สัญลักษณ์เครื่องปั้นดินเผาในลำปาง คือ ชามตราไก่เมืองลำปาง

งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาม่อนเขาแก้ว

งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาม่อนเขาแก้ว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีกำเนิดมาจากภูมิปัญญาชาวบ้านม่อนเขาแก้ว เป็นงานช่างฝีมือที่ทำสืบทอดกันมา โดยใช้เทคนิควิธีแบบโบราณ ชาวบ้านได้นำวัสดุดินเหนียวแดงหรือดินคาก ที่เรียกว่า ดินม่อนเขาแก้ว เป็นวัสดุในท้องถิ่นผลิตเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นภาชนะสำหรับบรรจุอาหารและน้ำ เช่น หม้อน้ำ น้ำหม้อ หม้อแกง หม้อต้ม รวมทั้งหม้อดอก (กระถางดอกไม้) การออกแบบจะเป็นแบบพื้นบ้านเผาในอุณหภูมิต่ำไม่มีการเคลือบ

งานช่างเหล็กบ้านขามแดง

ตั้งอยู่อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง งานช่างเหล็กบ้านขามแดง เป็นงานช่างที่ทำติดต่อกันมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้ประกอบอาชีพตีเหล็กเพื่อผลิตวัสดุต่าง ๆ แต่ปัจจุบันมีผู้ประกอบการอาชีพนี้อยู่ประมาณ 10 ครอบครัว และต้องปรับตัวโดยการผลิตวัสดุอุปกรณ์ที่สนองตอบต่อความต้องการของสังคมปัจจุบัน

งานหัตถกรรมตีเหล็กบ้านกาดเมฆ

ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง อาชีพช่างตีเหล็กของชาวบ้านกาดเมฆทำติดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีต ซึ่งเชื่อกันว่าหนานทิพย์ช้างเคยมาตีดาบที่บ้านกาดเมฆแห่งนี้สมัยกู๋บ้านกู๋เมืองจากข้าศึก ซึ่งนับระยะเวลาถึง 300 ปี เข้าใจว่าหมู่บ้านนี้คงทำอาชีพตีเหล็กก่อนหน้าสมัยกู๋บ้านกู๋เมือง นับว่าบ้านกาดเมฆเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

หัตถกรรมแกะสลักไม้บ้านหูลูก

อยู่ที่ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่ผลิตไม้แกะสลักตามใบสั่งเชิงลักษณะอุตสาหกรรมครอบครัว โดยมีพ่อค้าคนกลางมาติดต่อ ปัจจุบันนี้ชาวบ้านหูลูกสามารถ

แกะสลักไม้ได้ทุกรูปแบบและทุกชนิด การถ่ายทอดงานแกะสลักปัจจุบันเครื่องไม้เครื่องมือสามารถทำได้ เพราะเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เห็นการแกะสลักอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน จึงได้ซึมซับเทคนิคต่าง ๆ ในการแกะสลักได้อย่างดี และสามารถสืบทอดงานแกะสลักและพัฒนาฝีมือต่อไปอีกโดยไม่หยุดยั้ง

งานหัตถกรรมการผลิตกระดาษสาหรือกระดาษน้ำโห่ง

การผลิตกระดาษสาของจังหวัดลำปางมีการผลิตติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยแหล่งผลิตสำคัญ คือ บ้านน้ำโห่ง บางครั้งเรียกว่ากระดาษน้ำโห่ง ตามชื่อแหล่งผลิตดั้งเดิมและส่งไปจำหน่ายในเขตจังหวัดใกล้เคียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป กระดาษน้ำโห่งหรือกระดาษสาของจังหวัดลำปางแต่เดิมคงใช้งานทางด้านกรนำใบไม้ หรือสมุดสำหรับบันทึกตำราต่าง ๆ ปัจจุบันได้ผลิตกระดาษสาส่งไปจำหน่ายให้กับชาวบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้ทำร่ม บ่อสร้าง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และได้มีการผลิตกระดาษสาสีต่าง ๆ ในความหนาหลายขนาด สำหรับส่งไปจำหน่ายตามใบสั่งในตลาดกรุงเทพฯ เพื่อนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามผลิตภัณฑ์กระดาษสา เช่น ดอกไม้ กรอบรูป กระดาษห่อของขวัญ ฯลฯ ซึ่งมีการใช้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น และทำให้การผลิตกระดาษสาดำรงอยู่ต่อไปได้

หัตถกรรมแกะสลักหินบ้านไร่

บ้านไร่ตั้งอยู่ใกล้กับบ้านม่อนเขาแก้ว ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้ริเริ่มการผลิตครกหิน คือ นายแก้วมา ใจงาม ซึ่งเคยบวชเป็นพระภิกษุ เมื่อสึกแล้วได้ฝึกฝนแกะสลักครกหินและได้ถ่ายทอดวิธีแกะสลักครกให้กับชาวบ้านไร่ จนทำเป็นกันเกือบทุกหลังคาเรือน หัตถกรรมการผลิตครกหินบ้านไร่นับจนถึงปัจจุบันมีการผลิตต่อเนื่องกันมาประมาณ 30 ปี หินที่ใช้ทำสากรก็ได้มาจากแหล่งวัดตุ๊ตบในเขตอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

หัตถกรรมการผลิตผ้าหม้อฮ่อมบ้านบ่อแฮ้ว

บ้านบ่อแฮ้วตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่และมีชื่อเสียงมาทางด้านการผลิต เสื้อผ้าหม้อฮ่อมด้วยใบฮ่อม หรือที่เรียกว่าผ้าหม้อฮ่อม มาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ในสมัยก่อนจะทำกันทุกครัวเรือน แต่ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง ต้นทุนการผลิตแพงมากกว่าเดิมประกอบกับอุตสาหกรรมของผู้ผลิตหันไปประกอบอาชีพอื่น จึงเหลือผู้ผลิตผ้าหม้อฮ่อมที่บ้านบ่อแฮ้วจำนวนน้อย

4. แหล่งวิทยาการ การเรียนรู้ประเภทสถานที่สำคัญ และองค์กร ต่าง ๆ

4.1 สถานที่สำคัญ

วัดพระธาตุลำปางหลวง

เป็นศูนย์กลางของชุมชน โบราณเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นโบราณสถานสำคัญที่ตั้งอยู่ในบริเวณซากเมืองโบราณลัมพุกกับปะนนคร ตามประวัติสมัยพระเจ้าหริภุญชัย พระเจ้าจามเทวี เคยเสด็จมานมัสการและทำการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ จึงนับได้ว่าเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมาแต่ในโบราณกาล นอกจากนี้มีความสำคัญทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นที่ยอมรับจากนักวิชาการทั่วไปว่ามีความสวยงาม และมีชื่อเสียงทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ประการสำคัญที่สุดนั้นคือ วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระเจ้าแก้วมรกต ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่สุด เป็นที่เคารพสักการะของชาวลำปางและชาวพุทธทั่วไป

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำวัง ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีคุณค่าและความสำคัญต่อเมืองลำปางหลายประการ ในด้านศิลปกรรมนั้น วัดพระแก้วมีเจดีย์ใหญ่ทรงล้านนา มีมณฑปยอดปราสาทแบบพม่าที่ประดิษฐานงดงาม มีวิหารทรงล้านนาที่มีรูปทรงงดงาม มีลวดลายแกะสลักไม้ที่บานหน้าต่าง ช่างในค้ววิหารมีภาพเขียนฝาผนังที่มีคุณค่าในด้านศิลปะและประวัติศาสตร์ มีโบสถ์ทรงล้านนาขนาดกะทัดรัดสัดส่วนสวยงาม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2530

วัดพระธาตุเสด็จ

เป็นวัดที่เชื่อกันว่า มีพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่ที่บ้านเสด็จ ตำบลนาแสง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุเสด็จประกอบด้วยสถาปัตยกรรม 3 สิ่ง คือ ชุมประคูโอง วิหาร และเจดีย์ ซึ่งปัจจุบันมีบางส่วนได้รื้อแล้วสร้างขึ้นใหม่ ในพงศาวดารโยนกได้กล่าวไว้ว่าพระนางจามเทวีได้เสด็จมาเยี่ยมราชบุตรคือเจ้าอนันตยศ ซึ่งมาครองเมืองลำปางในขณะนั้น และได้เสด็จไปสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่ตำบลดอนปละหลวง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเสด็จ ครั้นสักการะแล้วพระบรมธาตุได้สำแดงปาฏิหาริย์ แผ่พรพรรณรังสีโชติช่วงสุกใส เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก นับแต่นั้นเป็นต้นมา จึงเรียกว่า วัดพระธาตุเสด็จ ปัจจุบันวัดพระธาตุเสด็จมีสถาปัตยกรรมเหลือเพียงวิหารสุวรรณโคมคำ และเจดีย์พระธาตุเสด็จ

วัดพระเจดีย์ขาวหลัง

ตั้งอยู่บ้านวังหม้อ ตำบลคันธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รับพระราชทานเป็นพระอารามหลวงประเภทสามัญชั้นตรี เมื่อปี พ.ศ. 2540 วัดเจดีย์ขาวหลัง คือ วัดที่มีเจดีย์บรรจุเส้นเกศของพระอรหันต์เจดีย์ละ 1 เส้น รวม 20 เส้น ก็มีเจดีย์ทั้งสิ้น 20 องค์ ได้ก่อสร้างเป็นศิลปะแบบพม่าผสมศิลปะล้านนา องค์ใหญ่สุดอยู่ตรงกลาง แวดล้อมด้วยเจดีย์อีก 19 องค์ ด้านหน้าของพระเจดีย์แต่ละองค์ ทำเป็นซุ้มมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ข้างใน

วัดบุญวาทย์วิหาร

ตั้งอยู่ในถนนบุญวาทย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ถึงแม้วัดนี้จะมีวิหารพัฒนาจนเกือบจะไม่เห็นลักษณะเดิมเลยก็ตาม แต่ก็ยังเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ เป็นพระอารามหลวงวัดแรกของจังหวัดลำปาง

วัดกะตึกเชียงม่วน

เป็นลักษณะวิหารล้านนาเก่ามาก กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อปี พ.ศ. 2523 ปัจจุบันถูกล้อมรอบด้วยวิหารรุ่นใหม่ วัดกะตึก ตั้งอยู่ที่ ถนนทิพย์ช้าง ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของเมืองเขลางค์ในฝั่งตำบลหัวเวียง ปัจจุบันได้รวมวัดเชียงม่วนเข้าด้วยกันรวมเรียกว่า วัดกะตึกเชียงม่วน สถาปัตยกรรมที่เหลืออยู่หลังเดียวของวัดนี้คือวิหาร ที่มีโครงสร้างเป็นเครื่องไม้ทั้งหมด หลังคาจั่วซ้อนขึ้น วิหารโล่ง เป็นลักษณะของวิหารล้านนา สกulpture ลำปางทุกประการ เป็นตัวอย่างในการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมล้านนาได้อย่างดี

วัดศรีชุม

ตั้งอยู่ที่ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นวัดพม่าที่สวยงามที่สุดของประเทศ ไทย มีสถาปัตยกรรมที่สำคัญประกอบด้วยวิหาร โบสถ์ ยอดปราสาทที่มีความสวยงาม วิจิตรพิศดารยิ่งนัก ความสวยงามของวัดนี้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ วัดศรีชุมได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษาคุ้มครองโบราณสถานเมื่อปี พ.ศ. 2535

วัดศรีรองเมือง

ตั้งอยู่ถนนท่าครวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ลักษณะการก่อสร้างคล้ายคลึงกับวัดศรีชุมแต่ไม่งดงามเท่า ภายในวัดมีวัตถุโบราณ ได้แก่ ธรรมาสันเทสน์ และของใช้ต่าง ๆ ที่เจ้านายสมัยก่อนมอบไว้ให้กับวัด และในวัดนี้มีพระประธานแกะด้วยไม้สักขนาดหน้าตักกว้าง 2 เมตร วัดศรีรองเมืองเป็นวัดที่ได้รับประกาศขึ้นทะเบียนและอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร คุณค่าที่สำคัญคือ วิหารเครื่องไม้ หลังคาจั่วซ้อนขึ้นเล็กชั้นน้อยสวยงาม แปลกตา เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

วัดแสงเมืองมา

ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และอยู่ในที่บริเวณเขตเมืองเก่า ชื่อ เขตแสงค์ วัดแสงเมืองมาได้ชื่อว่าเป็นวัดเก่า คือเป็นวัดเริ่มแรกงานประเพณีตานก๋วยสลากของวัดในเขตเมืองนครเขตแสงค์ จะต้องให้วัดแสงเมืองมากินสลากก่อนวัดอื่นจึงจะจัดตามได้ หรือแม้แต่การลงโบสถ์ (สวดปาติโมกข์ในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา) ของพระสงฆ์ในเขตตำบลเวียงเหนือ ต้องมาลงโบสถ์ที่วัดนี้ก่อน

วัดปงสนุก

ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประกอบด้วยวัดแฝด 2 วัด คือ ปงสนุกค้ำเหนือ และปงสนุกค้ำใต้ มีเนินสูงคั่นกลาง เป็นที่ตั้งขององค์เจดีย์มณฑปปราสาทเมืองเชียงเกียงและพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดปงสนุกเป็นที่รวบรวมตำราโบราณของครูบาโนซึ่งเป็นปราชญ์และช่างในสมัยนั้น

วัดเวียง

ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านเวียง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ คู่กับเมืองเถินซึ่งเป็นเมืองหน้าด่าน ในด้านสถาปัตยกรรม ถือว่าเป็นวัดที่มีฝีมือสกุลช่างที่ยอดเยี่ยม มีความสำคัญคล้ายคลึงกับวัดปงยางคคและวัดไหล่หิน

วัดนาแสง

ตั้งอยู่ที่ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่บนฝั่งของแม่น้ำวัง ภายในวัดมีวิหารที่ตกแต่งลวดลายศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ ภาพเขียนผนังทั้ง 4 ด้านเป็นภาพเขียนสีฝุ่นแสดงเรื่องราวการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์ และมีภาพเขียนแสดงเรื่องราวชาดก คติความเชื่อ แทรกความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำให้ทราบถึงการแต่งกาย สภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อย่างดี

วัดปงยางค

ตั้งอยู่ในหมู่บ้านปงยางค อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นวัดตัวอย่างของสถาปัตยกรรมล้านนาสกุลช่างลำปาง ในด้านประวัติศาสตร์เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในบ้านเกิดของหนานทิพย์ช้าง วีรบุรุษแห่งล้านนาผู้กอบกู้เอกราชเมืองลำปางจากพม่า ที่วัดปงยางคมีภาพเขียนที่สวยงาม มีคุณค่าหลายแห่งเป็นลายดาวเพดาน ลายดอกไม้ไม้หรือปทุมมะภูษาที่กระถางบูชา (หม้อดอก) ของวิหารวัดปงยางค ถือว่าเป็นผลงานทางศิลปะที่งดงามอ่อนช้อยมาก

วัดไหล่หิน

หรือวัดไหล่หินแก้วช้างยืน ตั้งอยู่ที่บ้านไหล่หิน วัดนี้เป็นวัดน้องกับวัดพระธาตุลำปางหลวง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาสกุลช่างลำปาง ศิลปะที่สำคัญของวัดนี้ คือ ชุ่มประตู่โขง วิหาร และกุฏิโบราณ

วัดป่าฝาง

อยู่ที่ถนนสนามบิน ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดป่าฝาง เป็นวัดที่ชาวพม่าสร้างประกอบด้วยอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นที่อาศัยและเก็บของ ชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหลัง ใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจ และที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ รูปทรงของอาคารสวยงาม แต่ไม่มีการตกแต่งด้วยลวดลายมากนัก เจดีย์เป็นรูปแปดเหลี่ยมคล้ายเจดีย์วัดพระธาตุคอกยสุเทพ คงจะจำลองมาจากเจดีย์ในประเทศพม่า ส่วนบนเป็นเจดีย์ที่สวย แปลกตาที่สุดในจังหวัดลำปาง

วัดม่อนพระยาแช่

ตั้งอยู่บนเนินเขาในตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ทำเลที่ตั้งวัดอยู่บนเนินเขา จึงมีอากาศดี และสามารถมองเห็นทิวทัศน์ (จุดชมวิว) ของเมืองลำปางได้เป็นอย่างดี มีงานประเพณีมัสการประจำปีในเดือน 9 แรม 8 ค่ำ ทุกปี จะมีพุทธศาสนิกชนจากที่ต่าง ๆ ไปร่วมทำบุญเป็นอันมาก

วัดไชยมงคล

หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดจองคา อยู่เยื้องกับวัดพม่าคือวัดป่าฝาง พุทธสถานที่เด่นของวัดคือกุฏิมีขนาดปานกลาง ตัวอาคารเป็นตึกสีขาวหลังคาเครื่องไม้แบบพม่า ประดับกระจกดูแวววาว หน้าบันไคประดับกระจกเป็นรูปเทวดา เสาประดับด้วยขดลวด โลหะสีทองขดเป็นลายเครือเถาประดับกระจกสีต่าง ๆ งดงาม และประณีต

วัดม่อนจำศีล

เป็นวัดโบราณ ตั้งอยู่บนเนินเตี้ย ๆ ทางทิศตะวันออกของตัวเมืองลำปาง ศิลปะการก่อสร้างตลอดจนพระเจดีย์และชุ่มประตู่เป็นศิลปะแบบพม่า เมื่อประมาณ 100 ปี ที่ผ่านมา บริเวณวัดจะมีซากกำแพงและพระเจดีย์ปัจจุบันวัดนี้เป็นสำนักวิปัสสนา และมีสำนักชีด้วย

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

หลักเมืองเป็นหลักที่ทำด้วยไม้สักอยู่ในบริเวณหน้าศาลากลาง (เก่า) จังหวัดลำปาง เป็นหลักเมืองที่ได้สร้างขึ้นเมื่อ 100 ปีเศษมาแล้ว หลักที่หนึ่งสร้างขึ้นในสมัยเจ้าวรญาณรังษี หลักที่สองสร้างขึ้นในสมัยเจ้าพรหมภิกษณ์ธาดา และหลักที่สามสร้างขึ้นในสมัยเจ้ารนันชัยชวลิต ต่อ

มาในสมัยเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้สร้างศาลากลางจังหวัดขึ้นในที่คินซึ่งเรียกว่าหอคำจึงได้ย้ายหลักเมืองมาไว้ ณ หน้าศาลากลางจังหวัด (เก่า)

4.2 สถานที่พักผ่อนและท่องเที่ยว

- สวนสาธารณะหนองกระทิง ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง เคยเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชนชาวลำปาง มีหนองน้ำใหญ่ และสวนหย่อมต้นไม้ร่มรื่น ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม เพราะมีสวนสาธารณะแห่งใหม่

- ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย สังกัดฝ่ายอุตสาหกรรมป่าไม้ภาคเหนือ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ได้รับรางวัลดีเด่นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประจำปี 2541) มีเนื้อที่ 762 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 28-29 ริมถนนสายลำปาง-เชียงใหม่ ต.เวียงตาล อ. ห้างฉัตร จ. ลำปาง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทพัฒนาศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อหารายได้สมทบเป็นค่าอาหาร และยารักษาช้าง และกิจกรรมที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช้างไทย

- วนอุทยานถ้ำผาไท อยู่ที่อำเภองาว เป็นถ้ำที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือ มีหินงอก หินย้อย ภายในถ้ำมีพระปรมาภิไธย ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงจารึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2469

- วนอุทยานน้ำตกวังแก้ว อยู่ที่ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอ วังเหนือ เป็นน้ำตกที่สวยงามมาก มีประมาณ 100 ชั้นเศษ บริเวณต้นน้ำถ้ำธารจะเป็นหมู่บ้านชาวเขา และสามารถมองเห็นถ้ำวันพะเยาได้

- วนอุทยานน้ำตกแจ้ซ้อน อยู่ที่ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีแหล่งธรรมชาติหลายอย่าง เช่น น้ำตก น้ำพุร้อน แอ่งน้ำอุ่น สภาพป่า และพรรณไม้หลายชนิด เหมาะสำหรับเป็นแหล่งศึกษา และพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง

- คอยขุนตาน เป็นเทือกเขากั้นระหว่างอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กับ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีอุโมงค์รถไฟที่ยาว ที่สุดในประเทศไทย ธรรมชาติที่คอยขุนตานมีความสวยงามยิ่ง เคยเป็นที่ประทับของพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ระหว่างที่พระองค์ควบคุมงานขุดอุโมงค์ขุนตาน และยังมีบ้านพักส่วนตัวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีด้วย

- เขื่อนกิ่วลม อยู่ที่ตำบลบ้านแดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่คล้ายทะเลสาบ มักมีการล่องแพเหนือเขื่อน เพื่อสัมผัสธรรมชาติ เช่น แลชมชาวเขื่อน เกาะชวนฝัน ทะเลสาบสบพ และหมู่บ้านชาวประมงบ้านสา

- ฝ่ายแม่วัง อยู่ที่ตำบลบ้านแดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้รับความนิยมน้อยมากในเทศกาลตรุษจีน และวันสงกรานต์ มีความสวยงาม และมีบริการต่าง ๆ สะดวกสบายเป็นอย่างยิ่ง

5. แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี

- หัตถกรรมช่างฝีมือ ก่องข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม
- กลองยาวบ้านนาแก้วใต้ ตำบลชมพู อำเภอเมือง
- เครื่องดนตรีทำนองเพลง และนาฏศิลป์
- ศิลปะลายหม้อดอกวัดป่าปางยงคก
- ภาษา หรือ คำเมืองในชุมชน
- รถม้าลำปาง
- จิตรกรรมฝาผนัง
- โบราณวัตถุนครลำปาง
- โบราณสถาน
- ประเพณีสงกรานต์
- ประเพณีทานก๋วยสลาก
- ประเพณีล่องสะเปา
- ประเพณีไหว้พระธาตุลำปางหลวง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ประกอบการสอนอย่างถูกต้องและได้ผลนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่มีค่าต่อการจัดการเรียนการสอน ไม่ใช่เพียงแต่ความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับเท่านั้น แต่การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ยังก่อให้เกิดผลดีกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาอีกหลายประการ มีงานวิจัยอย่างกว้างขวาง เกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชนทั้งในด้านการสำรวจ แหล่งวิทยาการที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนในวิชาต่าง ๆ วิธีการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ สภาพปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการ การเรียนรู้ ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งความสำคัญ ๆ ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. วิธีการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน

วิธีการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้มีอยู่มากมายหลายวิธี อยู่ที่ครูผู้สอนจะประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ปัญญา ทองนิล (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการจัด

กิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้น ประถมศึกษา ปีที่ 5 – 6 ของครู โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเพชรบุรี พบว่าครูส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอน โดยเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน ในชั้นเรียน หรือที่โรงเรียน เกือบทุกหน่วยการเรียนส่วนพิชยานันทวิเศษพงษ์ (2536) ได้ศึกษาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า วิธีการที่ครูใช้คือ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งชุมชน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และสำรวจชุมชน กิจกรรมก่อนการใช้แหล่งชุมชนคือครูและนักเรียนวางแผนเพื่อการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน กิจกรรมหลังการใช้แหล่งชุมชนคือ การสรุปร่วมกัน และการอภิปรายร่วมกัน และ โปรยทอง แซ่แต้ (2545) ได้วิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนเพื่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดลำพูน พบว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ได้นำแหล่งวิทยาคารชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอน โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้า และเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน

2. แหล่งวิทยาคารการเรียนรู้ในชุมชน ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในชุมชนแต่ละแห่ง มีแหล่งวิทยาคารการเรียนรู้หลากหลาย ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียน การสอน ได้เกือบทุกเรื่อง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหา ชุมชน ตัวผู้เรียน และ อื่น ๆ ขนิษฐา ศรีรัตน์ (2538) ได้วิจัยเรื่องแหล่งความรู้และกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน พบว่า ชุมชนมีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ถ้าครูผู้สอนรู้จักปรับประยุกต์ใช้ในการปรับหลักสูตร หรือ ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ดังที่ ณรงค์ ก่องแก้ว (2541) ได้วิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาคารท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตร กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน พบว่า โรงเรียนใช้แหล่งวิทยาคารท้องถิ่น โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม

ส่วนในด้านการใช้แหล่งวิทยาคารการเรียนรู้เพื่อจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในงานวิจัยของ ปัญญา ทองนิล (2537) พบว่าครู ใช้แหล่งวิทยาคารท้องถิ่น ประเภทกิจกรรมสภาพการณ์ เป็นส่วนมาก รองลงก็คือ แหล่งวิทยาคารท้องถิ่นประเภทวัสดุ อุปกรณ์ และในแต่ละหน่วย ครูใช้แหล่งวิทยาคารท้องถิ่นประเภทบุคคล เป็นส่วนน้อย

จากผลของงานวิจัยที่ศึกษาถึงแหล่งวิทยาคารการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่ามีการใช้แหล่งวิทยาคารการเรียนรู้หลากหลายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของเนื้อหาวิชา ความแตกต่างของแหล่งวิทยาคารการเรียนรู้ ในชุมชน ความเหมาะสมการใช้แหล่งวิทยาคารการเรียนรู้ ความพร้อมของผู้เรียน และ ครู รวมทั้งสภาพความแตกต่างของแต่ละโรงเรียนด้วย

3. การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ครู และนักเรียนต้องช่วยกันวางแผน เพื่อให้การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะส่งผลให้ได้รับความรู้ครบถ้วน สมบูรณ์ และประหยัด ทั้งเวลา และค่าใช้จ่าย ในการปฏิบัติก่อน และหลังการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ท้องถิ่น วนิดา เลหาวิวัฒน์ (2527) ได้วิจัย พบว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติก่อนการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ส่วนใหญ่ได้แก่การอธิบายเรื่องที่จะศึกษา และเมื่อกลับมาแล้ว จะมีการสรุปบทเรียนร่วมกัน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิยม ชูชื่น (2526) ที่พบว่า ก่อนการใช้แหล่งชุมชน ครูจะแนะนำนักเรียน เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากวิชาชุมชน และเรื่องที่จะไปศึกษา ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นแล้ว พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะให้นักเรียนเขียนรายงานเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ศึกษามาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา ทองนิล (2537) ที่พบว่า ครูปฏิบัติตามขั้นตอนของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น โดยมีการวางแผน เตรียมตัวนักเรียน และ เตรียมแหล่งวิทยาการก่อนใช้ เมื่อใช้แล้วก็มีกิจกรรมประเมินผล

ดังนั้น การใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ สามารถสรุปได้ว่า ก่อนเริ่มกิจกรรม ที่ใช้ในการเรียนการสอน ครูและผู้เรียนต้องมีการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ สุดท้ายต้องมีการประเมินผลในรูปแบบต่าง ๆ

4. ปัญหาและความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

การจัดกิจกรรมการเรียน โดยใช้แหล่งวิทยาการชุมชน ประกอบ นับว่า เป็นกลวิธีในการสอนที่ได้ประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นภาระที่ซับซ้อนมากกว่าการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของการใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ย่อมเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา และป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้น จีรวรรณ ช้างสำลี (2529) ได้วิจัย พบว่า การใช้แหล่งวิทยาการประสบปัญหาในเรื่องงบประมาณ ความปลอดภัยในการเดินทาง ครูไม่มีเวลา โรงเรียนไม่มีชั่วโมงพิเศษ แหล่งวิทยาการอยู่ไกล ติดต่อกันไม่สะดวก ทัศนคติของครูในแหล่งวิทยากรมีจำกัด และครูขาดเอกสารแนะนำแหล่งชุมชน ส่วนปัญหาเรื่องงบประมาณนั้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของวนิดา เลหาวิวัฒน์ (2527) และ ณรงค์ ก่องแก้ว (2541) ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ขาดงบประมาณในการสนับสนุน ครูได้มีการนำแหล่งวิทยาการท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และปัญญา ทองนิล (2537) พบว่าครูประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายของนักเรียนด้วย ส่วนนิยม ชูชื่น (2526) วิจัยพบว่า การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น เป็นการกระทบกระเทือน ต่อการเรียนวิชาอื่น ระเบียบการต่าง ๆ ยุ่งยาก ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งวิชาในชุมชน เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีน้อย และไม่ค่อยมีเวลาให้บริการ

ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการใช้แหล่งวิทยากร การเรียนรู้ในชุมชน
 วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร(2525) และวนิดา เกาหวัณน์ (2527) ได้วิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็น
 สนับสนุนการใช้แหล่งวิทยากรชุมชนประกอบการเรียนการสอน เป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ผู้เรียน
 ได้ประสบการณ์ตรง รู้จักวิธีค้นคว้าหาความรู้ เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น และประเทศชาติ
 นอกจากนั้น นิยม ชูชื่น (2526) ได้วิจัยพบข้อคิดเห็นที่แตกต่างจากที่กล่าวมาแล้ว คือ การใช้
 แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ช่วยแก้ปัญหาขาดแคลนครู และอุปกรณ์ การสอน ในขณะเดียวกัน
 ปัญญา ทองนิล (2537) ได้วิจัยพบว่าครู ต้องการ คู่มือเสนอแนะการใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่น ยาน
 พาหนะ งบประมาณ การประชาสัมพันธ์ และการจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยากรในท้องถิ่น
 ด้วย

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เสนอมาแล้ว สรุปได้ว่า เป็นการศึกษาการใช้แหล่ง
 วิทยากรการเรียนรู้มาประกอบการเรียนการสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการใช้แหล่ง
 วิทยากรการเรียนรู้ ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งวิทยากร
 การเรียนรู้มีหลายประเภททั้งที่เป็นบุคคล วัตถุและสถานที่ ซึ่งครูและผู้เรียนสามารถนำมาใช้ให้เกิด
 ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน เนื้อหาวิชา และตัว
 ผู้เรียน ฯลฯ ในการใช้แหล่งวิทยากรการเรียนรู้ ครูต้องศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งวิทยากร การ
 เรียนรู้ ศึกษาหลักสูตร ความสนใจของนักเรียน รวมถึงสภาพความพร้อมด้านต่างๆ จากนั้น
 จึงวางแผนการใช้ และดำเนินการตามแผน เมื่อเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 แล้ว ครูควรมีการประเมินผลกิจกรรมด้วย การปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างถูกต้อง ย่อมก่อประโยชน์
 ให้แก่ผู้เรียนที่จะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังก่อประโยชน์ในเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น
 สัมพันธภาพอันดี ระหว่าง โรงเรียน และชุมชน รวมทั้งปลูกฝังให้เยาวชนมีความรัก และหวงแหน
 สิ่งล้ำค่าของชุมชนด้วย ส่วนปัญหาของการใช้ที่พบคือ ปัญหาไม่มีงบประมาณและค่าใช้จ่าย
 ตลอดจนครูไม่มีเวลา และไม่มีความปลอดภัย เป็นต้น